

Languages on this page:

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 31 mars 2010

Utskriftsvänlig pdf-fil

[Läs mer idrott och funktionshinder på idrottsforum.org](http://idrottsforum.org)[Läs mer om olympiska spel på idrottsforum.org](http://idrottsforum.org)

I vilken utsträckning är det rimligt att acceptera att ett funktionshinder tillåts utgöra ett handikapp? Svaret på den frågan betingas av en lång rad faktorer, till exempel i vilket land den ställs, om det är en demokrati, om där finns en grundläggande välfärdspolitik, och så vidare. I många länder finns lagstadgat skydd för funktionshindrade mot diskriminering, till exempel i arbetslivet, och regler som syftar till att öka tillgängligheten för funktionshindrade och så långt möjligt jämställa den med situationen för icke funktionshindrade. I en del länder strävar man efter en nivå av tillgänglighet och integration som skulle undanröja upplevda skillnader mellan funktionshämmande och icke funktionshämmande i större delen av den dagliga livsföringen. Om vi överför detta till idrottens domän, och mera specifikt till Internationella Olympiska Kommitténs ansvarsområde, vad skulle det innebära? I antologin *The Paralympic Games: Empowerment or Side Show?*, sammanställd av Keith Gilbert och Otto J. Schantz (Meyer & Meyer Sport) diskuteras bland annat tanken att integrera Paralympics med de, som Oskar Krantz kallar dem sin kunniga och läsvärda recension, förberedande olympiska lekarna, de som arrangeras för personer som ännu inte uppnått tillräckliga funktionsnedsättningar för att kvalificera sig till Paralympics. I bokens 25 kapitel penetreras de paralympiska spelen ur alla tänkbara perspektiv, och vår recensent rekommenderar boken till läsare med intresse för, och vissa förkunskaper om, Paralympics och den olympiska rörelsen.

Bitvis läsvärt om Paralympics

Oskar Krantz

Hälsa & Samhälle, Malmö Högskola

Keith Gilbert & Otto J. Schantz (red)

The Paralympic Games: Empowerment or Side Show?

253 sidor, hft.

Maidenhead, Berks.: Meyer & Meyer

Sport 2008

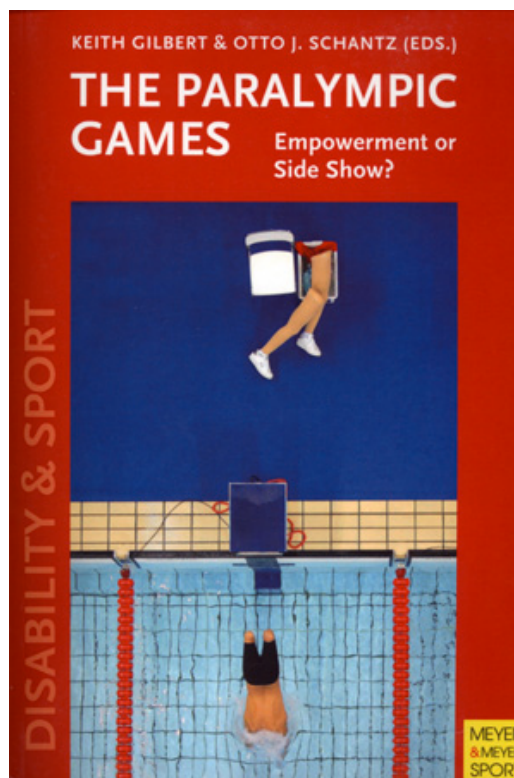
ISBN 978-1-84126-265-9

Inledning

Keith Gilbert och Otto Schantz har som redaktörer för denna antologi lyckats samla en förhållandevis bred laguppställning. Bland kapitelförfattarna finns såväl seniora forskare som praktiker på det paralympiska fältet. Boken är, påpekar redaktörerna, en första titel i vad de planerar bli en serie böcker om funktionshinder och idrott. Baserade på Centre for Disabilities, Sport & Health vid University of East London tillägger de att ett syfte med denna planerade serie böcker är att stödja utvecklingen av forskning avseende just funktionshinder och idrott. Ett kompletterande syfte beskriver de som att

In short, we are questioning what the relationship between disability and sport is, and how the lives of disabled people are changed by their involvement in sport. (p 2)

Boken är upplagd på ett för en antologi traditionellt sätt. Redaktörerna inleder med en exposé över de kapitel som ligger framför läsaren. Därefter följer fem huvudsektioner, indelade i sammanlagt 25 kapitel. I det följande kommer

jag kort sammanfatta de fem sektionerna, för att därefter göra ett nedslag i frågan om handikappidrott i allmänhet och Paralympics i synnerhet som elitidrott eller social verksamhet. Sist följer mina egna avslutande funderingar kring boken som helhet. Jag inleder dock med en kort Paralympisk historik.

Paralympisk historia

Paralympics, eller som det dessvärre ibland kallas på svenska, handikapp-OS, har en historia som daterar sig tillbaka till 1948. Det andra världskriget hade avslutats tre år tidigare, Europa låg i ruiner och mitt i allt detta skulle de första olympiska spelen sedan Berlin 1936 avhållas. De tolv år som gått hade i grunden förändrat stora delar av Europa och andra delar av världen, men för att på något sätt försöka hitta tillbaka till ett fredstida förhållningssätt ansågs idrotten vara ett sätt att läka såren efter kriget. Platsen för dessa olympiska spel var London, en stad där spåren efter bombningarna fortfarande var oerhört tydliga. Under andra världskriget hade stora delar av den europeiska ungdomen gått ut i krig, och bland dem som överlevt hade många kommit tillbaka med funktionsnedsättningar av olika slag.

På det engelska sjukhuset Stoke Mandeville rehabiliterades några av alla dem som skadats under kriget. Sjukhuset var specialiserat på ryggmärgsskador och en av dem som ledde verksamheten var en neurokirurg vid namn Ludwig Guttmann. Denne Guttmann hade en idé om att samtidigt med OS i London anordna en mindre idrottstävling för de ineliggande patienterna. Startfältet utgjordes av 16 personer. Detta var startpunkten för de därpå följande Stoke Mandeville

Games som arrangerades vart fjärde år, det vill säga samma intervall som OS. Från och med 1960 års spel ansågs Stoke Mandeville vara för litet, och spelen arrangerades därför på olika platser i världen. Antalet deltagare hade vid 1960 års spel i Rom stigit till 400 elitidrottare från sammanlagt 23 nationer. Sedan 1988 års OS i Seoul hålls Paralympics på samma plats som de förberedande olympiska lekarna, det vill säga de lekar som arrangeras för personer som ännu inte har uppnått tillräckliga funktionsnedsättningar för att kvalificera sig till Paralympics. Antalet deltagare i Paralympics har under de senaste spelen varit runt 4000 idrottare.

” *...de förberedande olympiska lekarna, det vill säga de lekar som arrangeras för personer som ännu inte har uppnått tillräckliga funktionsnedsättningar för att kvalificera sig till Paralympics.*

Bokens upplägg och innehåll

Antologins första sektion, ”Public and Media Perceptions”, innehåller sex kapitel och fokuserar frågor om marknadsföring, information, och allmänhets och medias attityder till Paralympics. En bärande linje i de sex kapitel som utgör sektionen är att medias förhållande till spelen är problematiskt. Det finns i huvudsak två berättelser som media använder då de rapporterar från något som har med funktionshinder/nedsättningar kopplat till idrott att göra. Den ena berättelsen är att fokusera på de individuella svårigheter som utgörs av funktionshindret i relation till livsföringen i allmänhet och idrotten i synnerhet, där idrotten kan vara en trevlig hobbyverksamhet för den invaliderade medborgaren att fördriva sin tid med och genom denna uppbyggliga verksamhet träffa andra vanföra och i en demokratisk anda av förståelse utbyta tankar om folkhemmets förträfflighet; detta är tragikens berättelse. Den andra berättelsen fokuserar idrottaren som oddsutmanande hjälte som lyckas med det omöjliga och därmed blir en extraordinär person som uppnår det i grund och botten ouppnåeliga, det vill säga ett slags superhjältens berättelse. Gemensamt för dessa båda berättelser är dock att de i endast ringa omfattning fokuserar idrott. I själva verket blir idrott något den enskilde sysslar med som endera ett slags terapi/rehabilitering eller som sätt att uppnå det fantastiska, det omöjliga, men aldrig idrott som elitverksamhet. Så länge som media upprepar dessa två berättelser kommer dessvärre elitidrott utövad av personer med funktionsnedsättningar att omges av en snällhetens ämbara aura av vänligt överseende infantiliserande gullighet, och då är det i förlängningen logiskt att betrakta elitidrott som social verksamhet. Välmenande funktionärer kan då utan att skämmas till exempel konversera med en trefaldig guldmedaljör i termer av att ’det är väl kul att få komma ut och resa lite’ utan att skämmas.

En term som används för att beteckna synen på idrottaren som superhjälte är ”supercrip”, vilket definieras:

The supercrip model promotes ableism, placing people with disabilities at the bottom of a hegemonically defined social hierarchy where a higher value is put on ’normal’ bodies that are part of the working majority. (p 27)

Detta understryker ytterligare att elitidrottaren med funktionsnedsättning per automatik inte kan vara lika mycket elitidrottare som elitidrottaren utan funktionsnedsättning. I och med detta relativiseras betydelsen av termen elitidrottare och förskjuts från att vara en ”antingen-eller”-benämning, till ett slags kontinuerlig funktion. Vad kan då vara nästa steg? Kanske är det att en gång för alla fastslå att elitidrottaren med funktionsnedsättning är till tre femtedelar elitidrottare?

Antologins andra sektion, ”Inside the Paralympics”, innehåller också sex kapitel och tar upp perspektiv från personer som har arbetat med Paralympics på olika nivåer, till exempel tränare, arrangörer, och volontärer. Ett kapitel

behandlar till exempel det faktum att ett företag investerar stora resurser i Paralympics för att kunna ge service och underhåll på de tekniska redskap många idrottare använder i olika grenar, till exempel proteser och rullstolar. Företaget, som för övrigt heter Otto Bock, startades i Tyskland efter andra världskriget och fokuserade från början på produktion av proteser för krigsskadade. Därefter har företaget expanderat över stora delar av världen och är nu en av världens största producenter av till exempel ortopedtekniska hjälpmedel, rullstolar, och andra typer av antifunktionshinderverktyg. Arrangemanget i Paralympics ger företaget en unik möjlighet att genom investerat välgörenhetsarbete få marknadsföringsmässig utdelning. Lätt tillspetsat får företaget således en möjlighet att aktivt rekrytera förebilder som sedan reser hem och gör reklam för dess produkter.

Ett annat kapitel i bokens andra sektion tar upp frågan om idrott och träning för personer med intellektuella funktionsnedsättningar, det vill säga idrott där kvalgränsen är en IQ om högst 75. Författaren till kapitlet, Peter Corr, är själv tidigare tränare för bland annat landslag i basket för denna målgrupp och belyser ett brett spektrum av faktorer som är av intresse i en sådan situation. Utan att på något sätt raljera är min bild av verksamheten utifrån Corrs beskrivning att det inte liknar någonting jag känner igen från min egen tidigare basketkarriär. Bland de episoder Corr tar upp finns till exempel den självklare anfallaren som efter 18 månaders stenhård träning, två veckor före första matchen i ett VM helt lägger av med basket med motiveringen att den nya flickvännen inte vill att han ska åka iväg. En annan episod är spelaren som aldrig missar ett skott, men som är för blyg för att våga ta skott under en match och då försöker hitta någon som är passningsbar. Frågan om personers med intellektuella funktionsnedsättningar deltagande i Paralympics är på intet sätt enkel. Ett belysande exempel är att det spanska laget under Paralympics 2000 sedermera blev diskade eftersom det visade sig att enbart två av spelarna hade några intellektuella funktionsnedsättningar – övriga var personer som ville vinna en medalj... Efter denna episod fattades beslut om att i framtiden helt exkludera personer med intellektuella funktionsnedsättningar från Paralympics. Huruvida detta är det bästa, och utifrån vilka aspekter detta skall bedömas, är frågor som tangeras i denna sektion av antologin, men som dessvärre inte ges någon stringent behandling.

” På detta sätt undviker redaktörerna att aktivt och explicit ta ställning i de frågor som är av central betydelse, till exempel är det inte helt lätt att förstå vad de argumenterar för i frågan om integration eller segregation, det vill säga fortsatt diskriminering eller ej av elitidrottare med funktionsnedsättningar.

Också antologins tredje sektion, ”Olympism versus Paralympism?”, innehåller sex kapitel och behandlar en av mina egna hjärtefrågor, nämligen integrationen av de olympiska lekarna och Paralympics. En av de bärande tankarna bakom denna fråga är att idrott för personer med funktionsnedsättningar blir mer och mer elitbaserad. Det är inte längre möjligt att, som det var ända in på 80-talet, en och samma idrottare kunde delta i två eller fler olika idrotter under ett och samma Paralympics. Inom den övriga idrotten kunde detta ses så sent som på 40-talet då det var möjligt att till exempel spela fotboll på sommaren och bandy på vintern och vara landslagskvalificerad i båda. Utifrån detta exempel kanske handikappidrotten under 80-talet var ca 40 år efter andra delar av idrotten, men icke desto mindre var de olympiska lekarna för 40 år sedan, det vill säga åren runt 1970, tydligt baserade på elitidrott. En annan jämförelse, men hur hade en idrottare under OS 1968 eller 1972 betraktat ett påpekande från en funktionär om att ’det är väl kul att få komma ut och resa lite?’ Ytterligare ett exempel på den utjämning som sker mellan elitidrott utövad av personer utan, respektive med, funktionsnedsättningar är dopning. Exemplet med Spaniens fuskande basketlag kan vara ett sådant exempel på att medaljer från Paralympics börjar bli så efterfrågade att idrottare är beredda att fuska för att nå dem. Utifrån detta kan förmodligen, något tillspetsat, utbredningen av dopning inom Paralympics och annan handikappidrott ses som ett samhällsligt friskhetstecken (samtidigt som det naturligtvis på den individuella nivån enbart är ett problem). När det börjar bli så mycket elitidrott av Paralympics att enskilda idrottare är beredda att fuska och ta till alla knep som tänkas kan i syfte att få en medalj, då faller de sista murarna mellan elitidrott utövad av personer med, respektive utan, funktionsnedsättningar.

Antologins fjärde sektion, ”Cultural Diversity at the Paralympics”, innehåller fem kapitel och tar upp olika perspektiv på hur handikappidrott involveras och betraktas i olika nationella och kulturella kontexter. Ett exempel är att Moskva inför OS 1980 inte ansåg att Paralympics skulle anordnas i Moskva eftersom det inte fanns några personer med funktionsnedsättningar i det sovjetiska samhället. Marxismen-leninismen hade helt enkelt lyckats undanröja alla handikapp. Ett annat exempel hämtas från det under 1990-talet krigshärjade Balkan, där handikappidrott som en följd av kriget blivit alltmer centralt. Uppbyggnaden av en handikappidrottsrörelse i Kosovo, respektive Slovenien, diskuteras ingående, och aspekter av organiserandets olika stadier belyses, där Kosovo i boken beskrivs som nyss påbörjat, och Slovenien som mer allmänt genomfört. Andra perspektiv är utvecklingen av handikappidrott i Afrika söder om Sahara, och i Malaysia. Det hade även varit intressant för jämförelsens skull om OS i Beijing hade kunnat diskuteras, framförallt avseende den kinesiska statens agerande då det gällde att rekrytera idrottare till Paralympics, men en sådan analys får sökas på annan plats. Det kan dock noteras att den utveckling som tidigare nämnts avseende Paralympics och antal deltagare, popularitet, världsrekord, osv, enligt andra källor synes ha fortsatt i Beijing.

Antologins femte sektion, ”Future Directions of Research on the Paralympic Movement”, innehåller två kapitel. Sektionen är i grund och botten en sammanfattning och ett försök att dra ut konsekvenserna av bokens resonemang,

och att göra en utblick inför framtiden. I sektionen målas idéer för framtida forskning upp, samtidigt som argument framförs för användningen av kritisk teori och en bredare syn på olika aspekter av Paralympics.

Elitidrott eller social verksamhet

En av de frågor som lyfts fram i flera av artiklarna är synen på handikappidrott i jämförelse med synen på icke-handikappidrott. Det skiner igenom på flera håll i antologin att tävlingar på högsta nivå (till exempel Paralympics) ses som främst en social verksamhet, och endast i någon mån som tävlingsidrott. Detta framgår synnerligen tydligt i kapitel 2, där den person som hade ansvaret för invigningen av Paralympics i Sydney 2000 skriver om sina erfarenheter. Ett exempel är då två musikaliska alster skall användas under ceremonin, där det ena verket döpts till "The Challenge", med textrader som till exempel "this may be the greatest challenge of all". Det andra verket skall dock avspegla ett något annorlunda perspektiv som beskrivs:

While the production team was aware many of these athletes had trained extremely hard to be selected for the games and were committed to winning, other athletes were happy to just be there. (p 22-23)

Jag kan inte undanhålla läsaren de två första versraderna ur detta musikaliska storverk:

Like winning isn't always being first across the line,
As long as I do my best I'm winning every time (p 23)

Bortsett från textens uppenbara litterära kvaliteter sägs således att tävlande på elitnivå i ett av världens främsta idrottsevenemang kan betraktas som ett slags muppcharter, och att detta till på köpet målas upp under invigningsceremonin. Vad hade hänt om något liknande ens antytts i samband med några av de svenska friidrottarna, till exempel att systrarna Kallur åkte till OS mest för att vara på plats som någon typ av deltagande åskådare? Inte ens inom Paralympics egen organisation finns uppenbarligen en syn på elitidrott som elitidrott, utan istället som ett slags social verksamhet för halta och lytta. Det som förvånar mig mest är dock inte detta, utan bristen på reaktioner från min sida. Uppenbarligen har jag blivit så van vid att denna typ av vildflugna påstående ventileras så att jag inte längre reagerar över den samlade stupiditeten i påståendenas innehåll...

Avslutande funderingar

Denna antologi lyder under samma lagar som ett brett urval av tidigare antologier, nämligen att det är svårt att få en klar linje genom framställningen. Det är dock inte redaktörernas avsikt att endast presentera en linje, utan istället att samla en bredd avseende såväl innehåll som författarnas respektive bakgrunder som akademiker, praktiker, utövare, etc. Att nå en bredd utöver vad som kunde förväntas är något redaktörerna lyckats med (även om boken i och med detta förutsätter vissa grundläggande kunskaper om Paralympics). En mångfacetterad bild av Paralympics växer fram över sidorna, och snart sagt varje argument för eller emot en företeelse inom ett paralympiskt spektrum kan återfinnas i sammanställningen i högre eller lägre utsträckning. På detta sätt undviker redaktörerna att aktivt och explicit ta ställning i de frågor som är av central betydelse, till exempel är det inte helt lätt att förstå vad de argumenterar för i frågan om integration eller segregation, det vill säga fortsatt diskriminering eller ej av elitidrottare med funktionsnedsättningar.

Min egen personliga utgångspunkt är att Paralympics helt enkelt är en manifestation av elitidrott, utförd av elitidrottare, ändock genomförd i skuggan av de förberedande olympiska spelen. Mer komplicerat än så är det inte, och att särskilja idrott utövad av personer med, respektive utan, funktionsnedsättningar är helt enkelt en kvardröjande unkenhet från den tid då personer med funktionsnedsättningar även i andra avseenden ansågs vara mindre värda.

Avslutningsvis kan boken rekommenderas för den som har viss kunskap om Paralympics redan tidigare. Ett exempel på detta är att alternativa system för klassificering diskuteras, men att de nuvarande systemen endast i någon mån berörs. Boken är i vissa delar läsvärd, och kan vara av särskilt intresse framförallt för personer inom, eller med intresse för, den olympiska rörelsen.

© Oskar Krantz 2010.

 [Hitta bästa pris på boken hos Prispallen.se](#)

 [Kjøp boken fra Capris.no](#)

 [Sammenlign priser på bogen hos Pensum.dk](#)

 [Buy this book from Amazon.co.uk](#)

 [Buy this book from Amazon.com](#)

